

Drs. A. Boers

No. 4.103

**LIQUIDITEIT EN CONTINUITEIT
VAN GLASTUINBOUWBEDRIJVEN**

(een normatieve benadering)

Juli 1983

SIGN: L26-4.103
EX. NO: C
MLV:

Landbouw-Economisch Instituut

Afdeling Tuinbouw

172932

REFERAAT

LIQUIDITEIT EN CONTINUÏTEIT VAN GLASTUINBOUWBEDRIJVEN (een normatieve benadering)

Boers, drs. A.

Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut, 1983

30 pag.

Het onderzoek betreft de samenhang tussen rentabiliteit en liquiditeitsontwikkeling en de noodzakelijke voorwaarden voor een gezonde financiële ontwikkeling. De hoge investeringen op de glastuinbouwbedrijven in de periode 1976-1980 werden voor ruim 50% gefinancierd met leningen. De rente en aflossingen legden daardoor een groeiend beslag op de betalingscapaciteit en vormde een toenemende beperking voor de zelffinanciering van nieuwe investeringen. Het aantal bedrijven dat niet in staat was de rente op te brengen verdubbelde ten opzichte van 1976 en bedroeg in 1980 25%.

Verschillen in liquiditeitspositie en financierbaarheid van nieuwe investeringen bleken hoofdzakelijk samen te hangen met de betalingscapaciteit en de financieringslasten. Modelmatig is voor de sector nagegaan aan welke voorwaarden moest zijn voldaan om zonder liquiditeitsmoeilijkheden het bedrijf technisch en economisch op peil te houden en verantwoord vreemd vermogen te gebruiken.

Glastuinbouw/Rentabiliteit/Inkomen/Liquiditeit/Financiering

Inhoud

	Blz.
WOORD VOORAF	5
SAMENVATTING	7
1. INLEIDING; LIQUIDITEIT EN VERDERE BEGRIPS- OMSCHRIJVINGEN	10
2. LIQUIDITEITSBENADERING VAN DE GLASSECTOR ALS GEHEEL	13
3. LIQUIDITEITSBENADERING VAN HET INDIVIDUELE BEDRIJF	14
4. LIQUIDITEIT EN VERMOGENSVOORZIENING VAN HET BEDRIJF	17
5. DE ONTWIKKELING VAN RENTE- EN AFLOSSINGSVERPLICHTINGEN	20
6. DE BETEKENIS VAN DE BETAALDE RENTE VOOR HET INKOMENSNIVEAU	22
7. FINANCIERBAARHEID VAN DE INVESTERINGSACTIVITEIT	24
7.1 Algemeen	24
7.2 Benadering van de glassector als geheel m.b.t. de zelffinancieringsmogelijkheden	25
7.3 Benadering van het individuele bedrijf m.b.t. de zelffinancieringsmogelijkheden	27
BIJLAGEN	
1. Opbouw van de betalingscapaciteit	29
2. Opbouw van het liquiditeitensaldo	30

Woord vooraf

Het boekhoudverslag van het LEI geeft op de glastuinbouwbedrijven een goed beeld van het bedrijfseconomisch functioneren van de onderneming, de inkomensvorming van de ondernemer en zijn gezin en de financiële situatie van het bedrijf. Het inzicht in de liquiditeitspositie op korte termijn, die aangeeft in welke mate aan lopende betalingsverplichtingen kan worden voldaan, komt daaruit echter minder duidelijk naar voren. In een periode van stijgende kosten en een daarbij achterblijvende opbrengstontwikkeling is het echter van groot belang deze liquiditeitsontwikkeling te beschrijven en te analyseren.

Deze studie richt zich op de vraag of de huidige - gemiddeld verliesgevende - exploitatie tot directe liquiditeitsproblemen zal leiden en of er een voldoende sterke financiële grondslag is voor de noodzakelijke verdere technisch en economische bedrijfsontwikkeling.

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van de gegevens die ten behoeve van het rentabiliteits- en financieringsonderzoek in de glastuinbouw in de jaren 1976 tot en met 1980 zijn verzameld.

Het onderzoek is verricht op de afdeling Tuinbouw door
Drs. A. Boers.

De Directeur,

J. de Veer

Den Haag, juli 1983

Samenvatting

In tijden van toenemende kosten (met name energie en rente) en daarbij achterblijvende opbrengsten van glastuinbouwprodukten, wordt het voor steeds meer bedrijven moeilijk om te blijven voldoen aan de betalingsverplichtingen. Aanvankelijk behoeft een verliesgevende exploitatie nog niet direct tot liquiditeitsproblemen te leiden. Deze worden vaak wel zichtbaar op momenten dat er behoefte is aan extra geldmiddelen ter financiering van investeringen, die nodig zijn om het doelmatig functioneren van het bedrijf blijvend te verzekeren. Op zulke momenten kan blijken dat er in de verliesjaren onvoldoende reserveringen gedaan zijn om in deze vermogensbehoefte te voorzien. De mogelijkheid om een bepaald deel van de vermogensbehoefte uit eigen middelen te dekken wordt kleiner bij een dalende winstgevendheid.

Behalve het rentabiliteitsniveau is ook de samenstelling van het aangetrokken, in het bedrijf geïnvesteerde vermogen van groot belang vanuit liquiditeitsoogpunt bezien. In welke mate wordt met eigen, respectievelijk vreemd vermogen gefinancierd? Het eigen vermogen van de ondernemer vindt zijn beloning in het saldo dat overblijft na vermindering van de opbrengsten met de kosten van aangetrokken produktiemiddelen. Gebruik van eigen vermogen legt geen beslag op de geldstroom en beïnvloedt de liquiditeitspositie niet.

In tegenstelling hiermee legt het gebruik van vreemd vermogen direct beslag op de geldstroom in de vorm van rente- en aflossingsverplichtingen. Liquiditeitsproblemen treden dan ook eerder op in situaties waarin in grotere mate extern is gefinancierd.

Het onderzoek richt zich op een beschrijving en analyse van de ontwikkelingen in de liquiditeitspositie van glastuinbouwbedrijven, zoals die zich in de jaren 1976 t/m 1980 hebben voorgedaan.

De basis van het onderzoek wordt gevormd door het jaarlijkse rentabiliteits- en financieringsonderzoek in de Nederlandse glastuinbouw in deze periode.

Met de onderzochte bedrijven wordt een representatief beeld geschetst van de bedrijven die gespecialiseerd zijn in de produktie van resp. glasgroenten, snijbloemen en potplanten.

De grote investeringsactiviteit in deze periode heeft een snelle groei van het gebruik van vreemd vermogen tot gevolg gehad. Ruim de helft van de benodigde financieringsmiddelen voor de investeringen kwam via leningen en kredieten beschikbaar.

De hieruit voortvloeiende toename van de rente- en aflossingslasten ging echter ver uit boven de groei van de beschikbaar komende financieringsmiddelen, hetgeen ertoe leidde dat een toenemend deel van de betalingscapaciteit (BC) voor deze aanspraken moest

worden gebruikt. De mogelijkheid voor zelffinanciering van nieuwe investeringsactiviteiten werd hierdoor beperkt.

Voor de individuele bedrijven is onderzocht in hoeverre de BC mogelijkheden biedt om de financieringsverplichtingen te dragen. Hierbij is tevens de aanwezigheid van een "belegde liquiditeiten-reserve" (b.v. spaarrekening) in de beschouwingen betrokken.

Ten behoeve van een verantwoorde benadering van de perspectieven op wat langere termijn, is de actuele BC geconfronteerd met financieringsverplichtingen die berekend zijn op basis van een (fictieve) herfinanciering van de bestaande schuldrest, waarbij de gekozen aflossingsperiode mede afhankelijk gesteld is van de leeftijd van het productieapparaat. Het geschetste beeld kan dan ook niet geïnterpreteerd worden als zouden bedrijven die vanuit de betalingscapaciteit niet aan de financieringsverplichtingen kunnen voldoen, in directe acute betalingsmoeilijkheden verkeren. In geval van een tijdelijke discrepantie tussen ontvangsten en uitgaven zijn er wellicht hulpbronnen beschikbaar om de moeilijke periode te overbruggen. Bij een beschouwing op wat langere termijn wordt van deze (tijdelijke) mogelijkheden geabstraheerd.

Het aantal bedrijven dat op deze wijze aan de financieringsverplichtingen kan voldoen, nam af van ca. driekwart van alle bedrijven in 1976 tot ruim de helft in 1980. Met name in de situatie dat aflossingen niet kunnen plaatsvinden en de rentelast niet (geheel) kan worden opgebracht, zijn continuïteitsproblemen niet denkbeeldig (een kwart van alle bedrijven). Deze ongunstige situatie doet zich met name op de bloemisterijbedrijven relatief vaak voor (ca. 40%).

Bedrijven die in de situatie verkeren dat onvoldoende bespaard wordt om de financieringslasten te voldoen, zijn zeker niet in staat om vervangingsinvesteringen uit eigen middelen te betalen.

Zoals hiervoor werd aangegeven was voor ruim de helft van alle bedrijven wel (enige) zelffinanciering mogelijk (1980). Een minderheid van deze categorie (een kwart van alle bedrijven) kan de vermogensbehoefte die samenhangt met een regelmatige aanpassing van het productie-apparaat aan technisch-economische ontwikkelingen geheel op eigen kracht financieren.

Voor de meeste bedrijven in deze categorie (een derde van alle bedrijven) kan het tekort aan financieringsmiddelen, gelet op de gunstige verhouding tussen BC en financieringslasten, wellicht worden aangevuld door enige uitbreiding van het vreemde vermogen.

Na een reeks van jaren van sterke groei, was het vreemde vermogen op lange termijn per ultimo 1980 toegenomen tot ca. f 47,- per m² glas, gemiddeld per bedrijf. Het rentedeel (gemiddeld f 4,40 per m² glas) van de financieringslast loopt tussen de individuele bedrijven sterk uiteen, nauw samenhangend met de mate waarin van leningen en kredieten gebruik gemaakt wordt (1/5 van de bedrijven minder dan f 2,-; 3/5 van f 2,- tot f 6,-; 1/5 meer dan f 6,- rente per m² glas).

De hoogte van het inkomen wordt direct bepaald door de hoogte

van de betaalde rente. Ook het rentetarief speelt hierbij uiteraard een belangrijke rol. Daling van de rentevoet zou direct een inkomensverbetering te zien geven: bij een daling met resp. 2 en 4 procentpunten van de rentevoet zou het inkomen van ruim de helft van de ondernemers met meer dan resp. f 5.000,- en f 10.000,- toenemen. De ondernemers met de laagste inkomens zouden er het meest van profiteren.

De verschillen in liquiditeit van bedrijven en de financierbaarheid van nieuwe investeringen zijn voor een belangrijk deel terug te voeren tot verschillen in betalingscapaciteit (bedrijfsuitkomsten) en financieringslasten (omvang vreemd vermogen).

Op basis van een voor de totale sector opgestelde modelbenadering, blijkt dat in de huidige gemiddelde financieringssituatie, de opbrengsten niet meer dan 10% mogen achterblijven bij de kosten ten einde liquiditeitsproblemen te vermijden: dit geldt dus als minimum-eis voor de korte termijn.

Vanuit continuïteitsoogpunt is er echter meer nodig: instandhouding van het producerend vermogen (productie-apparaat) onder handhaving van de huidige solvabiliteitspositie vereist zonder meer een kostendekkende exploitatie.

Het gebruik van vreemd vermogen stelt duidelijk eisen aan de winstgevendheid van het bedrijf. Wanneer in mindere mate vreemd vermogen wordt gebruikt, is een acceptabele vermogensvoorziening verzekerd op een wat lager rentabiliteitsniveau.

Op het individuele bedrijf wordt de noodzakelijke rentabiliteit mede bepaald door de kostenstructuur en inkomensopbouw: kleinere bedrijven kunnen bij een lagere rentabiliteit aan dezelfde - relatieve - instandhoudingsdoelstelling voldoen als grotere bedrijven.

1. Inleiding: liquiditeit en verdere begripsomschrijvingen

In de jaarlijkse LEI-verslaglegging van de gang van zaken op (glas-) tuinbouwbedrijven ligt het accent vooral op rentabiliteit, inkomensvorming en financiële positie. Hiermee wordt een beeld geschetst van het bedrijfseconomisch functioneren van de onderneming, de persoonlijke inkomensvorming van de ondernemer en zijn gezin, en de financieringssituatie van het bedrijf. Deze factoren geven met name inzicht in de continuïteitskansen op de wat langere termijn.

Een vraagstuk dat daarnaast zeker ook de volle aandacht verdient is de liquiditeitspositie op korte termijn. Vooral in tijden van stijgende kosten en daarbij achterblijvende opbrengsten, krijgen steeds meer bedrijven problemen om te blijven voldoen aan de lopende betalingsverplichtingen. Deze verplichtingen bestaan enerzijds uit directe uitgaven voor het productieproces (materialen, energie, lonen e.d.), onttrekking door de gezinshuishouding in de vorm van consumptieve bestedingen en afdrachten van persoonlijke belastingen, en anderzijds uit rente- en aflossingsbetalingen over vreemd vermogen.

De basis van het onderzoek wordt gevormd door het eerder vermelde jaarlijkse rentabiliteits- en financieringsonderzoek in de Nederlandse glastuinbouw in de periode 1976 t/m 1980. Met de onderzochte bedrijven wordt een representatief beeld geschetst van de bedrijven die gespecialiseerd zijn in de productie van resp. glasgroenten, snijbloemen en potplanten.

In de afgelopen jaren is de liquiditeitspositie van een toenemend aantal bedrijven in de glassector onder druk komen te staan. Deze ongunstige ontwikkeling hangt samen met een snelle stijging van het vreemde vermogen (tabel 1.1). De grote investeringsactiviteit in de tweede helft der zeventiger jaren, waarmee het productie-apparaat de noodzakelijke aanpassingen kon ondergaan ten einde onder optimale technisch-economische voorwaarden te produceren, is voor een belangrijk deel gefinancierd met vreemd vermogen.

De noodzakelijke middelen ten behoeve van de periodieke rente- en aflossingsbetalingen dienen in principe uit de bedrijfs-exploitatie beschikbaar te komen. Hetgeen in de afgelopen jaren op dit terrein kon worden gerealiseerd, heeft echter geen gelijke tred gehouden met de - sterk gestegen - financieringsverplichtingen. Het geheel van beschikbaar komende eigen financieringsmiddelen, zijnde het verschil tussen ontvangsten en uitgaven (excl. rentebetaling) van bedrijf en gezin, zal verder worden aangeduid met het begrip betalingscapaciteit (tabel 1.2) 1). Dit begrip

- 1) Voor de opbouw van de betalingscapaciteit wordt verwezen naar bijlage 1.

geeft de financiële ruimte aan die beschikbaar is voor rente- en aflossingsverplichtingen en voor zelffinanciering van investeringen. De hier aangeduide situatie, waarin de vrijkomende middelen niet of in onvoldoende mate stijgen om in een toenemende behoefte aan geldmiddelen te voorzien, leidde ertoe dat een toenemend deel van de betalingscapaciteit gebruikt moest worden om aan de financieringsverplichtingen te voldoen.

De liquiditeitspositie wordt naast de jaarlijkse betalingscapaciteit (in relatie tot de financieringslasten) ook bepaald door het feit of er in het verleden reserveringen zijn gedaan die nu in de vorm van liquide middelen (b.v. spaarrekeningen) worden aangehouden. Het deel van de beschikbare liquide middelen dat het vreemde vermogen op korte termijn te boven gaat, kan naar vrije keuze worden aangewend en wordt aangeduid met "vrije" liquiditeiten of liquiditeitensaldo 1).

In de praktijk zal ook de teeltfinanciering beslag leggen op een deel van het liquiditeitensaldo. Deze claim varieert vaak erg per seizoen en is tijdelijk zelfs geheel afwezig (oogstperiode).

Het liquiditeitensaldo is bepaald op één moment (balansdatum 1 januari) binnen de jaarcyclus van variërende behoeften aan werkkapitaal. Zonder detail-kennis over liquiditeitsbehoeften binnen het jaar, wordt hier verondersteld dat deze korte-termijn vermogensbehoeften worden opgevangen d.m.v. oogstkrediet of tijdelijke verhoging van het krediet in rekening-courant.

Ten aanzien van het liquiditeitensaldo kunnen zich twee situaties voordoen:

1. liquiditeitensaldo is positief: er zijn reserves beschikbaar die bestemd kunnen worden voor extra-aflossing en daarmee de netto-schuld 2) verlagen.
2. liquiditeitensaldo is negatief: het vreemde vermogen op korte termijn (vnl. lopende schulden) kan niet (geheel) uit beschikbare liquiditeiten worden voldaan/afgelost; dit betekent een claim op het vreemde vermogen op lange termijn, hetgeen mogelijkwijs kan leiden tot een verhoging van de (bank-)lening of kredieten (verhoging van de netto-schuld).

Voor een goede onderlinge vergelijking van de liquiditeitspositie van de individuele bedrijven wordt de betalingscapaciteit niet geconfronteerd met het vreemde vermogen op lange termijn, maar met de netto-schuld (tabel 1.1).

- 1) Voor de opbouw van het liquiditeitensaldo wordt verwezen naar bijlage 2.
- 2) Netto-schuld = vreemd vermogen op lange termijn verminderd met het liquiditeitensaldo.

Tabel 1.1 Vreemd vermogen op lange termijn, liquiditeitensaldo (= liquide middelen minus vreemd vermogen op korte termijn), en de netto-schuld (= vreemd vermogen op lange termijn minus liquiditeitensaldo), gemiddeld per bedrijf (x f 1.000,-)

	1976	1977	1978	1979	1980
<u>Glasgroente</u>					
Vreemd vermogen (lang) (1)	161,6	227,7	271,3	332,2	342,3
Liquiditeitensaldo (2)	30,5	29,5	46,5	61,5	69,5
Netto-schuld (1)-(2)	131,1	198,2	224,8	270,7	272,8
<u>Snijbloemen</u>					
Vreemd vermogen (lang)	237,5	303,0	361,0	455,1	520,7
Liquiditeitensaldo	14,7	2,4	11,8	17,5	12,7
Netto-schuld	222,8	300,6	349,2	437,6	508,0
<u>Potplanten</u>					
Vreemd vermogen (lang)	136,4	212,1	318,3	371,6	450,5
Liquiditeitensaldo	13,6	56,5	33,0	44,9	51,4
Netto-schuld	122,8	155,6	285,3	326,7	399,1
<u>Totaal glastuinbouw</u>					
Totaal vermogen (lang)	187,0	256,5	307,9	378,9	418,3
Liquiditeitensaldo	23,8	20,6	32,8	43,4	46,6
Netto-schuld	163,2	235,9	275,1	335,5	371,7

Tabel 1.2 Betalingscapaciteit (= besparing + betaalde rente + afschrijvingen - aanwas vaste plantopstanden), gemiddeld per bedrijf (x f 1.000,-)

	1976	1977	1978	1979	1980
Glasgroente	69,4	55,3	57,2	60,1	105,4
Snijbloemen	65,4	83,3	63,6	54,6	80,8
Potplanten	50,7	50,8	83,5	91,8	92,0
Totaal glastuinbouw	66,8	66,0	60,8	59,9	94,9

2. Liquiditeitsbenadering van de glassector als geheel

Op basis van de in hoofdstuk 3 gevolgde benadering van rente- en aflossingsverplichtingen die is gebaseerd op een (fictieve) herfinanciering van de bestaande schuldrest, moet het niveau van de BC minimaal 20% van de netto-schuld bedragen.

Zoals blijkt uit tabel 2.1 heeft er in de glassector in de periode 1976 tot het begin der tachtiger jaren een relatieve daling plaatsgevonden van de jaarlijkse BC (t.o.v. de netto-schuld). Echter in 1980 werd de ongunstige trend in twee van de drie glassectoren gestopt: in de glasgroentesector ging een sterk verbeterde betalingscapaciteit gepaard met een sterk afgezwakte groeivoet van het vreemde vermogen, en ook in de snijbloemensector werd een verhoging van de betalingscapaciteit gerealiseerd. Voor de potplantensector vond in 1980 echter geen ombuiging plaats van de ongunstige trend, hetgeen zich manifesteerde in een sterk toegenomen netto-schuld bij een onveranderde betalingscapaciteit.

Tabel 2.1 Betalingscapaciteit 1) in % van de netto-schuld 2)

	1976	1977	1978	1979	1980
Glasgroente	53	28	25	22	39
Snijbloemen	29	28	18	13	16
Potplanten	41	33	29	28	23
Totaal glastuinbouw	41	28	22	18	25

- 1) Betalingscapaciteit = besparing + betaalde rente + afschrijvingen - aanwas vaste plantopstanden.
- 2) Netto-schuld = vreemd vermogen op lange termijn minus liquiditeitsaldo (= liquide middelen minus vreemd vermogen op korte termijn).

3. Liquiditeitsbenadering van het individuele bedrijf

Aanvullend op het geschetste sector-beeld zal worden ingegaan op de positie van de individuele bedrijven. Op basis van het kengetal "betalingscapaciteit in % van de netto-schuld" wordt per bedrijf aangegeven in hoeverre de betalingscapaciteit mogelijkheden biedt om de financieringslasten te dragen in de periode vanaf 1976.

In het geval het liquiditeitsaldo van een bedrijf groter is dan het vreemde vermogen op lange termijn, bestaat er geen netto-schuld. Voor de periodieke financieringslasten kan dan geheel worden teruggevallen op de "belegde liquiditeiten-reserve"; de betalingscapaciteit behoeft niet te worden aangesproken.

Voor een goede vergelijkbaarheid van de bedrijven worden t.a.v. de financieringsvoorwaarden uniforme uitgangspunten gehanteerd:

1. De netto-schuld is de berekeningsbasis van de financieringslasten.
2. De rentelast wordt vastgesteld op basis van de gemiddelde effectieve rentevoet die in het betreffende jaar geldt.
3. Het aflossingsbedrag is vastgesteld als de eerste jaarschijf van een lineair aflossingsschema. De lengte van de aflossingsperiode is afhankelijk gesteld van de leeftijd van het productie-apparaat. Voor de (ver-)ouder(d)e bedrijven wordt uitgegaan van een resterende aflossingsperiode van 5 jaar, voor bedrijven met een ouderdom van het productie-apparaat tussen 5 en 10 jaar is een aflossingsschema van 10 jaar gehanteerd, terwijl voor nieuwe bedrijven uitgegaan is van een aflossingsperiode van 15 jaar. De eerste jaaraflossing bedraagt resp. 20, 10 en 6,66%.

Nadat - onder toepassing van deze uitgangspunten - de (normatieve) financieringslast van elk individueel bedrijf berekend is, wordt nagegaan of de bedrijven deze last konden dragen. In dit sterkte-zwakke onderzoek worden 3 niveaus onderscheiden:

a.	rente: niet (niet volledig)	aflossing: niet
b.	rente: wel	aflossing: niet volledig
c.	rente: wel	aflossing: wel

Tot c horen ook bedrijven die geen netto-schuldpositie hebben.

Voor een juiste interpretatie van de in de diverse tabellen weergegeven criteria van liquiditeit en continuïteit van de bedrijfshuishouding moet scherp in het oog gehouden worden dat een aantal normatieve uitgangspunten zijn gehanteerd bij de bepaling van rente- en aflossingsverplichtingen. Voor deze normatieve benadering is gekozen ten behoeve van zowel de vergelijkbaarheid van de bedrijven onderling als een meer verantwoorde prognose van de perspectieven op de wat langere termijn.

Als b.v. in tabel 3.1 wordt gesproken van bedrijven die niet aan de normatieve financieringsverplichtingen kunnen voldoen, behoeft dit niet te betekenen dat ze ook alle in acute betalingsmoeilijkheden verkeren. Het gedeelte van de aanspraken waarin niet vanuit de betalingscapaciteit kan worden voorzien, kan wellicht worden voldaan door een beroep op aanwezige reserves in de privé-sfeer zoals spaarrekeningen, of door het te gelde maken van overige beleggingen. Het zal duidelijk zijn dat bij voortdoring van de kloof tussen ontvangsten en uitgaven, snel een einde zal komen aan deze reserves. Bij de beoordeling van de mate waarin de betalingscapaciteit voorziet in de aanspraken, wordt van deze (tijdelijke) mogelijkheden geabstraheerd. Immers, deze extra reserves zullen na korte tijd verbruikt zijn.

Bij indeling van de bedrijven op de hiervoor aangegeven wijze blijkt bij het begin van de tachtiger jaren circa de helft van alle glastuinbouwbedrijven de financieringslasten vanuit de betalingscapaciteit te kunnen voldoen (tabel 3.1). Wanneer we echter terugkijken naar het midden van de zeventiger jaren, zien we dat toen nog circa 75% in deze positie verkeerde. Opvallend is het verschil tussen de glasgroente- en de snijbloemenbedrijven. Vooral na 1977 heeft op veel snijbloemenbedrijven de verhouding tussen betalingscapaciteit en (vaste) financieringslasten zich zeer ongunstig ontwikkeld, omdat voor de aanspraken voor het gebruik van het vreemde vermogen (rente en aflossing) in onvoldoende mate middelen ter beschikking kwamen.

Continuïteitsproblemen zijn niet denkbeeldig voor een kwart van alle glastuinbouwbedrijven die niet in staat zijn om de (gehele) rentelast te dragen, terwijl in het geheel geen sprake kan zijn van aflossing van het geleende vermogen. Bijzonder moeilijk in dit kader is de positie van een belangrijk deel van de snijbloemensector (zowel in 1979 en 1980 circa 37% van de bedrijven) en van de potplantensector. Deze laatste sector laat eerst in 1980 een sterke toename zien van het aantal bedrijven dat niet of onvoldoende in staat is om de financieringslasten te dragen.

Tabel 3.1 Mate waarin bedrijven kunnen voldoen aan de normatieve financieringsverplichtingen 1) vanuit de betalingscapaciteit

	1976	1977	1978	1979	1980
in procenten (a+b+c=100%)					
Glasgroenten					
a. slecht	8	16	21	24	16
b. matig	13	25	19	20	15
c. goed	79	59	60	56	69
Snijbloemen					
a. slecht	18	19	19	37	38
b. matig	18	10	22	25	19
c. goed	64	71	49	38	43
Potplanten					
a. slecht	16	17	9	25	44
b. matig	7	21	22	14	10
c. goed	77	62	69	61	46
Totaal glastuinbouw					
a. slecht	12	17	24	29	27
b. matig	14	18	20	21	16
c. goed	74	65	56	50	57

1)	<u>rente</u>	<u>aflossing</u>
slecht	= niet/niet volledig	niet
matig	= wel	niet volledig
goed	= wel	wel

De rentevoet is vastgesteld als de effectieve rentevoet van staatsobligaties (jaargemiddelde), verhoogd met een opslag van 1% (1976 9,5%; 1977 8,8%; 1978 8,4%; 1979 9,8%; 1980 11,3%)

De haalbaarheid van een aflossingsschema is afhankelijk gesteld van de leeftijd van de duurzame produktiemiddelen.

Hiervoor is de volgende driedeling gemaakt:

leeftijd duurzame produktiemiddelen	aflossingsperiode
meer dan 10 jaar	5 jaar
tussen 5 en 10 jaar	10 jaar
minder dan 5 jaar	15 jaar

4. Liquiditeit en vermogensvoorziening van het bedrijf

Met de gebruikte wijze van voorstelling is aangegeven in welke mate de vermogensstructuur met de daaraan verbonden vaste betalingsverplichtingen beslag legt op de betalingscapaciteit. Als er geen of nauwelijks ruimte is om een normaal aflossingsschema aan te houden, is er duidelijk sprake van een onevenwichtige situatie. Indien er wel middelen overblijven, nadat de financieringslasten zijn voldaan, kunnen deze voor nieuwe investeringen worden gebruikt. Een in verhouding tot de netto-schuldpositie relatief ruime betalingscapaciteit mag echter niet zonder meer als gunstig worden opgevat. Er moet ook rekening worden gehouden met de ouderdom van het produktie-apparaat en de verhouding tussen nieuwwaarde en boekwaarde. Een relatief lage boekwaarde kan wel leiden tot relatief lage rente- en aflossingsverplichtingen maar zal tevens op korte termijn kunnen noodzaken tot vervangingsinvesteringen. Tegenover ruimte voor het doen van investeringen door een gunstige betalingscapaciteit, staat dan de aanspraak op die ruimte, die de noodzakelijke vernieuwing in de vorm van rente en aflossing op korte termijn met zich mee zal brengen. Om ook hiermede rekening te houden is het verschil tussen betalingscapaciteit en de berekende financieringslast 1) gerelateerd aan de huidige (ultimo 1980) omvang van de dode slijtende duurzame produktiemiddelen (gebouwen, glasopstanden, installaties, machines en overige inventaris) gerekend tegen de nieuwwaarde.

Aan de orde is nu de vraag in welke mate de glastuinbouwbedrijven (in 1980) in staat waren om de lasten van de bestaande leningen en kredieten te dragen, en tevens over voldoende eigen financieringsmiddelen te beschikken ter financiering van vervanging en/of uitbreiding van de bedrijfsuitrusting. In tabel 4.1 kan worden afgelezen wat de mogelijkheden of onmogelijkheden zijn tot zelffinanciering van nieuwe investeringen. Bijna de helft van alle bedrijven zou onvoldoende hebben kunnen besparen om de bestaande lening op basis van het gehanteerde aflossingsschema - met jaarlijkse rentebetaling (11,3%) - te kunnen aflossen. Binnen de glasgroentesector gaat het om circa een derde deel van de bedrijven, terwijl van de bloemisterijbedrijven zelfs meer dan de helft in deze moeilijke omstandigheden verkeert.

1) De wijze van vaststelling van de financieringslast werd in het voorgaande reeds omschreven:

- aflossing: eerste jaarschijf van een lineair aflossingsschema; oudere bedrijven 20%; nieuwe bedrijven 6,66% en de overige bedrijven 10%;
- rente : 11,3% (1980); effectieve rentevoet van staatsobligaties (jaargemiddelde), verhoogd met een opslag van 1%.

Voor een minderheid van deze categorie met onvoldoende besparingsmogelijkheden (1/3) ontbreekt het zelfs aan de mogelijkheid om in 1980 uit de betalingscapaciteit de rentelast op te brengen!

Voor de overige glasbedrijven (ruim de helft van alle bedrijven) geldt dat zij in een zodanige gunstige situatie verkeren, dat na het betalen van de financieringslast nog over extra middelen kan worden beschikt. Wat is nu de betekenis van deze reserveringen in het licht van de eisen in verband met de noodzaak om de continuïteit van het productie-apparaat veilig te stellen? (regelmatige aanpassing aan technisch-economische ontwikkelingen). Als we hiervoor als norm aanhouden dat jaarlijks circa 10% van de bedrijfsuitrusting vervangen dient te worden, of anders gesteld, dat een bedrag gelijk aan het verbruikte deel van het productie-apparaat opnieuw in het bedrijf wordt geïnvesteerd, kan een kwart van alle bedrijven de hiermee samenhangende vermogensbehoefte geheel op eigen kracht financieren. Ten aanzien van de glasgroenten en potplantensector geldt dit respectievelijk voor 35 en 27% van de bedrijven; ten aanzien van de snijbloemensector slechts voor 9%!

Daarnaast beschikt een derde van alle bedrijven wel over enige maar niet over voldoende middelen om de normatieve vermogensbehoefte zelf te financieren. Gelet op het feit dat de betalingscapaciteit in verhouding tot de rente- en aflossingsverplichtingen erg gunstig is, kan het tekort aan financieringsmiddelen wellicht worden aangevuld door enige uitbreiding van het vreemde vermogen.

Tabel 4.1 (On-)mogelijkheden tot zelffinanciering van nieuwe investeringen; glastuinbouw 1980

	Totaal glas- tuinb.	Glas- groen- te	Snij- bloe- men	Pot- plan- ten
<u>Niet</u> in staat om de normatieve financieringslast te dragen (geen mogelijkheid tot zelf-financiering) 1)	43	31	57	54
<u>Wel</u> in staat de normatieve financieringslast te dragen (wel mogelijkheid tot zelf-financiering) 2)				
Zelffinanciering in % van de nieuwwaarde d.p.m. 3)				
minder dan 10%	33	34	34	19
10 - 20%	15	22	5	9
20% en meer	9	13	4	18
	<u>100</u>	<u>100</u>	<u>100</u>	<u>100</u>

1) Zie tabel 3.1 : categorie slecht + matig.

2) Zie tabel 3.1 : categorie goed.

3) Zelffinanciering d.w.z. betalingscapaciteit onder aftrek van de normatieve financieringslast (aflossing 20% oude bedrijven; 6,66% nieuwe bedrijven; overige bedrijven 10%; rente 11,3%).

Het voor zelffinancieringsdoeleinden beschikbare bedrag is uitgedrukt in procenten van de nieuwwaarde (per ultimo 1980) van de dode slijtende duurzame produktiemiddelen (d.p.m.).

B.C.: zelffinanc. ~~F~~(afl. + rente)

5. De ontwikkeling van rente- en aflossingsverplichtingen

In het voorgaande is duidelijk gemaakt dat er in de jaren na 1976 in onvoldoende mate middelen zijn vrijgekomen om in de toenemende behoefte aan geldmiddelen te voorzien.

De rentebetalingen aan de verstrekkers van vreemd vermogen zijn in de betrokken periode snel toegenomen (in 1980 ca. 2,5 maal zo groot als in 1976), en eisen een toenemend deel van de betalingscapaciteit op (tabel 5.1).

We gaan uit van een gemiddelde jaarlijkse aflossing van 7% op het totaalbedrag van vreemd vermogen op lange termijn. Dit aflossingsbedrag legt een claim op de betalingscapaciteit in de jaren 1976 t/m 1980 van respectievelijk 17, 21, 28, 37 en 29%.

Samen met de betaalde rente zouden de aanspraken dan respectievelijk 39, 50, 64, 86 en 70% hebben bedragen.

Dit is het beeld voor de sector als geheel. We hebben hiervoor uiteengezet dat de situatie van de individuele bedrijven sterk uiteenloopt. Voor de totale sector was het grootste deel van de betalingscapaciteit nodig om de financieringslasten op te brengen en deze claim is in de betrokken periode sterk gegroeid.

De sterk toegenomen rentelast is veroorzaakt door de sterke groei van het vreemd vermogen op lange termijn. Deze groei was noodzakelijk voor de financiering van de uitgevoerde investeringen. Hierdoor werd in een aanzienlijk deel van de vermogensbehoefte voorzien.

Uitgaande van een jaarlijkse aflossing van 7% komt men voor de periode 1977/79 op een aandeel van 70% van de investeringsuitgaven dat extern is gefinancierd en voor 1976 en 1980 op ca. 50%.

Op basis van de gerealiseerde betalingscapaciteit in de periode 1976-1980 konden de extra beloningsaanspraken wegens de uitbreiding van de produktiefactor kapitaal onvolledig gehonoreerd worden. Hierbij dient opgemerkt te worden dat naast het vreemde vermogen ook het eigen vermogen is toegenomen door herwaardering van de waarde van de d.p.m., en als gevolg van besparing, schenkingen, subsidies enz. Hoewel ook dit deel van de vermogensvoorziening een adequate beloning verdient te ontvangen, legt het gebruik ervan geen feitelijke claim op de betalingscapaciteit in de vorm van vaste betalingsverplichtingen, zoals bij externe financiering. Bij een beoordeling van de betalingscapaciteit echter mogen de (gestegen) aanspraken van het eigen vermogen niet worden vergeten.

De extra inzet van vreemd vermogen is niet samengegaan met een zodanige verhoging van de betalingscapaciteit dat hieruit de financieringslasten, of zelfs alleen maar de rente voldaan zou kunnen worden. Als gevolg hiervan is de mogelijkheid voor zelffi-

Tabel 5.1 Betaalde rente; gem. per bedrijf, en in relatie tot de betalingscapaciteit (BC)

	1976	1977	1978	1979	1980
Glasgroente					
Betaalde rente	12.700	16.500	18.600	26.400	33.000
Idem, in % van BC	18	30	33	44	31
Snijbloemen					
Betaalde rente	19.500	23.700	26.800	35.000	48.500
Idem, in % van BC	30	28	42	64	60
Potplanten					
Betaalde rente	10.000	12.000	20.300	27.000	39.000
Idem, in % van BC	20	24	24	29	42
Totaal glastuinbouw					
Betaalde rente	15.000	19.000	21.700	29.500	39.300
Idem, in % van BC	22	29	36	49	41

nanciering van nieuwe investeringsactiviteiten steeds beperkter geworden. Hoewel de betalingscapaciteit in 1980 op een hoger niveau lag dan in de voorgaande jaren, is het nog onvoldoende om na aftrek van de beloningsaanspraken van de verstrekkers van vreemd vermogen, een verantwoorde basis te vormen voor een aanvaardbare financieringswijze van toekomstige investeringen. De positie van de individuele bedrijven werd reeds besproken (zie tabel 4.1).

6. De betekenis van de betaalde rente

voor het inkomensniveau

Na een reeks van jaren met een sterke toename van het gebruik van vreemd vermogen was er per ultimo 1980 voor bijna f 47,- per m2 glas opgenomen aan leningen en kredieten op lange termijn. Uitgaande van 7% aflossing per jaar zou er in 1980 f 3,- per m2 glas zijn afgelost. Samen met een rentebetaling van f 4,40 per m2 glas werd er in totaal meer dan f 7,- per m2 onttrokken voor het gebruik van vreemd vermogen (ter vergelijking: voor brandstof werd in hetzelfde jaar f 8,60 uitgegeven).

De druk van de financieringslasten loopt voor de individuele bedrijven sterk uiteen. We beperken ons verder tot het rentedeel. De rentelast blijft voor 1 op de 5 bedrijven onder de f 2,- per m2 glas, terwijl een evengrote groep boven de f 6,- per m2 uitkomt (tabel 6.1).

Tabel 6.1 De betaalde rente per m2 glas en in % van de omzet; glastuinbouw 1980

a. <u>Betaalde rente per m2 glas</u>	Werke- lijke situatie	Fictie: rente-reductie	
		20%	40%
	%	%	%
Betaalde rente per m2 glas			
tot f 2,-	22	33	45
f 2,- - f 4,-	31	35	37
f 4,- - f 6,-	26	18	12
f 6,- - f 8,-	9	8	3
f 8,- - f 10,-	6	3	2
f 10,- en meer	<u>6</u>	<u>3</u>	<u>1</u>
Totaalaantal bedrijven	100	100	100
-----			
b. <u>Betaalde rente in % van de omzet</u>	%	%	%
tot 5%	25	32	44
5 - 10%	31	35	36
10 - 15%	21	20	16
15 - 20%	12	9	2
20% en meer	<u>11</u>	<u>4</u>	<u>2</u>
Totaalaantal bedrijven	100	100	100

De betekenis van de rente kan ook worden afgelezen in relatie tot de omzet. Terwijl de rente-uitgaven 10% uitmaken van de omzet, gemiddeld per bedrijf in de totale glassector, blijft een kwart van de bedrijven onder de 5%, terwijl 23% van de bedrijven zelfs meer dan 15% van de omzet kwijt is aan rente (11% zelfs meer dan 20%).

Gezien deze grote verschillen wordt de hoogte van het inkomen mede bepaald door de hoogte van de betaalde rente. Op welke wijze zou het inkomensbeeld van de in de glastuinbouw werkzame ondernemers veranderen bij resp. 20% en 40% lagere rentelasten? Verlagen van deze omvang komen overeen met resp. 2 en 4% lagere rentevoet. Laten we alvorens naar het inkomensbeeld te kijken, eerst zien wat er gebeurt met het kengetal: betaalde rente in % van de omzet. De groep bedrijven (23%) met een rentelast groter dan 15% van de omzet daalt tot 13% bij een 2% lagere rentevoet, en is bij een 4% rentevoetverlaging bijna geheel verdwenen. De groep bedrijven met een rentelast lager dan 10% stijgt van 25% tot resp. 32 en 44% bij een rentevoetdaling van resp. 2 en 4%.

Als inkomensmaatstaf is gekozen voor het ondernemersinkomen per ondernemer. Daling van de rentevoet met 2% zou voor ruim de helft van de betrokkenen een inkomensverbetering betekenen van meer dan f 5.000,-; bij een rentedaling van 4% zelfs meer dan f 10.000,- (tabel 6.2). Het meest gebaat hiermee zouden degenen zijn met de laagste inkomens.

Tabel 6.2 Betekenis van een verlaging van de rentevoet voor de inkomenspositie; glastuinbouw 1980

	<u>Ondernemersinkomen per ondernemer</u>				
	-30000 en meer	-30000 -0	0- 30000	30000 en meer	To- taal
<u>Rentevoetdaling 20%</u>					
Stijging ondern.ink.p.ondern.					
0 - 5000	10	41	60	63	54
5000 - 10000	31	41	26	25	28
10000 - 15000	32	18	11	7	12
15000 - 20000	7		3	5	3
20000 - 30000	16				3
30000 en meer	4				
	<u>100</u>	<u>100</u>	<u>100</u>	<u>100</u>	<u>100</u>
<u>Rentevoetdaling 40%</u>					
Stijging onder.ink.p.ondern.					
0 - 5000	4	22	32	35	29
5000 - 10000	6	19	28	28	25
10000 - 15000	4	26	8	19	16
15000 - 20000	27	15	18	6	12
20000 - 30000	32	18	11	12	18
30000 en meer	27		3		
	<u>100</u>	<u>100</u>	<u>100</u>	<u>100</u>	<u>100</u>

7. Financierbaarheid van de investeringsactiviteit

7.1 Algemeen

In deze publikatie is aan de orde in hoeverre glastuinbouwbedrijven in staat zijn om de bestaande rente- en aflossingsverplichtingen te dragen en daarnaast beschikken over middelen voor zelffinanciering van investeringen. Tussen de individuele bedrijven bestaan er op dit gebied grote verschillen. Met het kengetal zelffinanciering in % van de nieuwwaarde van het produktie-apparaat (zie tabel 4.1) wordt zichtbaar gemaakt in welke mate liquiditeitsmoeilijkheden bestaan (negatief teken), resp. hoe groot de financierbaarheid is van toekomstige investeringen (positief teken). De bestaande verschillen zijn voor een belangrijk deel terug te voeren op verschillen in de betalingscapaciteit en financieringslasten. De betalingscapaciteit is sterk gekoppeld aan het niveau van bedrijfsuitkomsten; de financieringslasten hangen samen met de financieringswijze en de omvang van het vreemde vermogen.

Onderzocht is in welke mate deze beide factoren bepalend zijn voor de zelffinancieringsquote. Daarbij is uitgegaan van de feitelijke gedragingen van de ondernemers, b.v. t.a.v. inkomensbesteding.

Met de rentabiliteit en de betaalde rente per eenheid geïnvesteerd vermogen 1) als exogene variabelen wordt een aanzienlijk deel van de verschillen verklaard 2).

Het moet worden benadrukt dat de hier gegeven relatie de situatie weerspiegelt van het gemiddelde glasbedrijf (sectorbenadering) in 1980. Bij afwijkende bedrijfsstructuren en samenstelling van de kostensoorten kan het verband tussen zelffinancieringsquote met rentabiliteit en betaalde rente per eenheid geïnvesteerd vermogen wijzigen. De relatie is daarom niet zonder meervan toepassing als sectorbenadering in andere jaren of toepasbaar op het individuele bedrijf. Hierna wordt eerst de positie van de sector in totaliteit belicht ten aanzien van de relatie tussen zelffinancieringsmogelijkheden en rentabiliteit/betaalde rente. Aan-

- 1) Het geïnvesteerd vermogen is de som van: de waarde van de grond, de economische boekwaarde van de dode en levende inventaris (incl. gepachte bedrijfsmiddelen), en de normale behoefte aan vlottende middelen.
- 2) Verband tussen zelffinanciering in % van de nieuwwaarde d.p.m. (Y) en de opbrengst in % van de kosten (X1) en de betaalde rente per f 1000 geïnvesteerd vermogen (X2):

$$Y = 0,363 X1 - 0,170 X2 - 22,3 \quad R^2 = .63$$
$$(0,032) \quad (0,013) \quad n = 264$$

sluitend wordt voor een meer individuele benadering de factor bedrijfsomvang erin betrokken (par. 7.3).

7.2 Benadering van de glassector als geheel m.b.t. zelffinancieringsmogelijkheden

In tabel 7.1 zijn drie niveaus van zelffinanciering onderscheiden:

- 0% beneden dit niveau (mogelijk) liquiditeitsproblemen.
- 5% aanvaardbaar niveau: enige zelffinancieringsmogelijkheden.
- 10% gunstig niveau: voldoende eigen financieringsmiddelen voor de vervanging van de verbruikte werkeenheden van het productie-apparaat.

Tabel 7.1 Rentabiliteitseis voor 3 niveaus van de zelffinancieringsquote bij verschillende hoogten van de betaalde rente per f 1000 geïnvesteerd vermogen (g.v.); glastuinbouw 1980 1)

Zelffinanciering in % v.d. nieuwwaarde v.d. duurzame produktiemiddelen	Betaalde rente per f 1000 g.v. (gld.)			
	0	30	60	90
	rentabiliteit (opbrengst per f 100,- kosten)			
0%	62	76	90	104
5%	75	89	103	117
10%	89	103	117	131

1) Tabel 7.1 is ingevuld vanuit $Y = 0,363X1 - 0,17X2 - 22,3$ waarbij Y = zelffinanciering in % nieuwwaarde d.p.m.

$X1$ = opbrengst in % van de kosten

$X2$ = betaalde rente per f 1000 geïnvesteerd vermogen

Enkele voorbeelden van de invulling:

$$X2 = 0 \quad Y = 0 \quad X1 = \frac{22,3}{0,363} = 62$$

$$X2 = 60 \quad Y = 10 \quad X1 = \frac{22,3+10,2+10}{0,363} = 117$$

Tabel 7.2 Zelffinancieringsquoten voor verschillende "rentabiliteitsniveau/betaalde rente" -combinaties; glastuinbouw 1980

Rentabiliteitsniveau (opbrengst per f 100,- kosten)	Betaalde rente per f 1000 g.v. (gld.)			
	0	30	60	90
	zelffinanciering in % nieuwwaarde d.p.m.			
110	18	12	7	2
100	14	9	4	1
90	10	5	0	- 5
80	7	2	-4	- 9
70	3	-2	-7	-12

Bij een rentelast van ca. f 60,- per f 1000,- geïnvesteerd vermogen, overeenkomend met de gemiddelde situatie in 1980, met de daarbij behorende aflossingsverplichtingen, mogen de opbrengsten niet meer dan 10% achterblijven bij de kosten ten einde liquiditeitsproblemen te vermijden. Bij het aangegeven rentabiliteitsniveau kunnen de betalingsverplichtingen weliswaar op korte termijn worden nagekomen, maar levert een onvoldoende basis op voor het veiligstellen van de positie op langere termijn. Een goede technisch-economische ontwikkeling van de bedrijven die berust op een gezonde financiële basis, is een voorwaarde om het bedrijf op langere termijn te continuëren. Handhaving van het productieapparaat op het huidige niveau vereist het uitvoeren van (vervangings-)investeringen; deze jaarlijkse investeringsactiviteit wordt gesteld op 10% van de nieuwwaarde van de slijtende duurzame produktiemiddelen. Bij de geldende solvabiliteitsverhouding in de glastuinbouw (ca. 50%) betekent het dat uitvoering van de vervangingsinvesteringen en handhaving van de solvabiliteit slechts mogelijk is bij een zelffinancieringsquote van ca. 5%. De continuïteit van het gemiddelde bedrijf vereist - bij een gelijkblijvende solvabiliteit - in elk geval een kostendeekkende exploitatie. Voor een versterking van de solvabiliteit is bij de gegeven instandhoudingsdoelstelling van het producerend vermogen van het bedrijf een duidelijk positieve rentabiliteit noodzakelijk (zie ook tabel 7.2).

Zoals blijkt is de rentabiliteit die vereist is om een bepaald niveau van zelffinanciering te bereiken, mede afhankelijk van de financieringsverhouding.

In het geval van hoge financieringslasten stellen liquiditeit en toekomstige vermogensvoorziening van het bedrijf al snel (zeer) zware eisen aan de winstgevendheid van het bedrijf. Een voorbeeld hiervan is dat een financiering met f 30,- meer rentekosten per

f 1000,- geïnvesteerd vermogen een extra rentabiliteitsclaim inhoudt van 14 procentpunten; vanzelfsprekend is hiermee ook voorzien in de bijbehorende jaarlijkse aflossing van de hogere lening.

Bij geen of zeer lage renteverplichtingen daarentegen is een acceptabele vermogensvoorziening verzekerd op rentabiliteitsniveaus die niet kostendekkend zijn.

Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat het gebruik van vreemd vermogen via vaste betalingsverplichtingen eisen stelt aan de winstgevendheid van het bedrijf. Uiteraard zal ook de inzet van eigen vermogen voldoende beloning moeten vinden als rechtvaardiging voor de wijze waarop het is aangewend. In tegenstelling tot vreemd vermogen wordt er bij gebruik van eigen vermogen geen beslag gelegd op een deel van de cash-flow.

In tabel 6.2 is zichtbaar gemaakt wat het inkomenseffect zou zijn bij een fictieve daling van de rentevoet met resp. 20 en 40%. T.a.v. de rentabiliteit die noodzakelijk is om bepaalde zelffinancieringsmogelijkheden te realiseren betekent een daling van de rentevoet met 20% (d.w.z. reductie van de rente-uitgaven) - in de gemiddelde bedrijfssituatie in de glastuinbouw - een 2%-punten lagere rentabiliteitseis. De mate waarin individuele bedrijven profiteren van een rentedaling is uiteraard afhankelijk van de rentelast per m² glas.

7.3 Benadering van het individuele bedrijf m.b.t. zelf-financieringsmogelijkheden

Hiervoor werd gesteld dat de berekende relatie tussen zelf-financieringsquote en rentabiliteit/rentelasten gebaseerd is op de gemiddelde bedrijfssituatie in de glassector in 1980. Op het individuele bedrijf wordt deze relatie mede bepaald door de aanwezige kostenstructuur en de inkomensopbouw. Deze verschillen in kostenstructuur en inkomensopbouw die vaak samenhangen met de bedrijfsomvang, worden nader uitgewerkt m.b.v. gegevens gemiddeld per bedrijf voor 4 bedrijfsgroottesklassen van de glasgroentesector 1980 (tabel 7.3). Opvallend is dat gemiddeld per bedrijf voor elk der 4 klassen een vrijwel gelijke zelffinancieringsquote op een bevredigend niveau (ca. 5%) geldt. Dit houdt in dat kleinere bedrijven aan dezelfde - relatieve - instandhoudingsdoelstelling kunnen voldoen als grotere bedrijven (zie tabel 7.3 op blz. 28).

Deze sterke overeenkomst in de mogelijkheid om het productie-apparaat in stand te houden is echter niet gebaseerd op een zelfde mate van winstgevendheid: gemiddeld per groottecategorie varieert de rentabiliteit van -11% voor de kleinste, via -1%, +5%, tot +10% voor de groep grootste bedrijven. In dit kader zal niet worden ingegaan op de oorzaken van deze verschillen.

Een positief verband tussen rentabiliteit en bedrijfsomvang is een voorwaarde voor het beschikbaar komen van voldoende zelf-financieringsmiddelen, zodat de relatieve positie zowel technisch als financieel ook bij grotere bedrijfsomvang gehandhaafd kan blijven.

Uitgaande van de fictieve situatie dat de opbrengsten gelijk zijn aan de kosten (rentabiliteit = 0%), zou dit neerkomen op een aan-

Tabel 7.3 Betekenis van de bedrijfsomvang voor de relatie tussen zelffinancieringsquote en rentabiliteit; glasgroente 1980 (x f 1000)

	Bedrijfsomvang (in sbe)			
	70-230	230-340	340-500	500 e.m.
Totale jaarkosten	206	353	510	973
Rentabiliteit (ondern.overschot in % kosten)	-11%	- 1%	5%	10%
Opbouw zelffinanciering:				
Ondernemersoverschot	-22	- 3	28	100
Ov. zelffinanc. waarvan:	39	31	32	25
- ber.loon+ink.b.b.-best. ¹⁾	29	19	11	14
- saldo berek.en bet.rente. ²⁾	4	5	11	3
- saldo afschr.en afloss.	6	7	10	8
Totaal zelffinanciering	17	28	60	125
Nieuww.duurz.prod.midd.	395	654	953	1706
Zelffinanc.in% nieuww. d.p.m.	4,4%	4,3%	6,3%	6,1%

FICTIEVE SITUATIE:

Ond.overschot = 0

rentabiliteit (%)	0	0	0	0
Zelffinanc.% nieuww. d.p.m.	10	5	3	1

- 1) gezinsonttrekkingen (w.o. persoonlijke belastingen, premies).
 2) normatieve aflossing = 10% van het vreemde vermogen per 1 januari 1980.

zienlijk verschil in de zelffinancieringsquote, afnemend van circa 10% bij kleine tot circa 0% bij grote bedrijven. Voor kleine bedrijven biedt een kostendekkende exploitatie in het algemeen een voldoende basis voor de continuïteit, terwijl dit rentabiliteitsniveau voor grotere bedrijven in het algemeen onvoldoende mogelijkheden biedt om het bedrijf op basis van een gezonde financiering te continuëren.

Bijlage 1. Opbouw van de betalingscapaciteit, gemiddeld per bedrijf (x f 1000)

	1976	1977	1978	1979	1980
Glasgroente					
Besparing	18,4	-6,2	-3,1	-7,1	29,7
Betaalde rente	12,7	16,5	18,6	26,4	33,0
Afschrijvingen 1)	38,9	45,6	43,7	41,6	44,4
Af: aanwas vaste plantopstand	<u>-0,6</u>	<u>-0,6</u>	<u>-2,0</u>	<u>-0,8</u>	<u>-1,7</u>
Betalingscapaciteit	69,4	55,3	57,2	60,1	105,4
Snijbloemen					
Besparing	11,6	18,2	-13,3	-16,6	-18,0
Betaalde rente	19,5	23,7	26,8	35,0	48,5
Afschrijvingen 1)	65,8	70,4	75,7	71,8	79,8
Af: aanwas vaste plantopstand	<u>-31,5</u>	<u>-29,0</u>	<u>-25,6</u>	<u>-35,6</u>	<u>-29,5</u>
Betalingscapaciteit	65,4	83,3	63,6	54,6	80,8
Potplanten					
Besparing	15,3	10,7	22,0	24,6	5,1
Betaalde rente	10,0	12,0	20,3	27,0	39,0
Afschrijvingen 1)	26,2	29,1	43,3	42,1	49,3
Af: aanwas vaste plantopstand	<u>-0,8</u>	<u>-1,0</u>	<u>-2,1</u>	<u>-1,9</u>	<u>-1,4</u>
Betalingscapaciteit	50,7	50,8	83,5	91,8	92,0
Totaal glastuinbouw					
Besparing	15,8	4,4	-5,6	-8,6	9,6
Betaalde rente	15,0	19,0	21,7	29,5	39,3
Afschrijvingen 1)	47,6	54,5	55,5	53,1	58,3
Af: aanwas vaste plantopstand	<u>-11,6</u>	<u>-11,9</u>	<u>-10,8</u>	<u>-14,1</u>	<u>-12,3</u>
Betalingscapaciteit	66,8	66,0	60,8	59,9	94,9

1) van duurzame produktiemiddelen, incl. levende plantopstanden en bloembollenkraam, en van de woning.

Bijlage 2. Opbouw van het liquiditeitsaldo, gemiddeld per bedrijf (x/ 1000)

	1976	1977	1978	1979	1980
Glasgroente					
Liquide middelen	61,7	63,2	79,6	102,1	113,8
Vr. verm. op korte termijn	<u>31,2</u>	<u>33,7</u>	<u>33,1</u>	<u>40,6</u>	<u>44,3</u>
Liquiditeitsaldo	30,5	29,5	46,5	61,5	69,5
Snijbloemen					
Liquide middelen	65,8	55,6	74,0	108,5	97,7
Vr. verm. op korte termijn	<u>51,1</u>	<u>53,2</u>	<u>62,2</u>	<u>91,0</u>	<u>85,0</u>
Liquiditeitsaldo	14,7	2,4	11,8	17,5	12,7
Potplanten					
Liquide middelen	52,3	90,4	76,8	97,3	120,3
Vr. verm. op korte termijn	<u>38,7</u>	<u>33,9</u>	<u>43,8</u>	<u>52,4</u>	<u>68,9</u>
Liquiditeitsaldo	13,6	56,5	33,0	44,9	51,4
Totaal glastuinbouw					
Liquide middelen	62,6	62,0	77,4	103,4	108,1
Vr. verm. op korte termijn	<u>38,8</u>	<u>41,4</u>	<u>44,6</u>	<u>60,0</u>	<u>61,5</u>
Liquiditeitsaldo	23,8	20,6	32,8	43,4	46,6

Toelichting:

Liquide middelen = Kas, Giro, Bank (rek.crt, spaarrekening enz.),
Effecten, Vorderingen (op korte termijn), voorraad produkt.

Vr. verm. op korte termijn = Openstaande rekeningen voor materialen, diensten,
investerings, loon- en omzetbelasting enz.